

بلوچی گدارانی تہا فیمینزم

صیغہ علی بلوچ

ہیڈ مسٹریس، گورنمنٹ گرلز ہائی اسکول امین آباد بروری روڈ کوئٹہ

Abstract:

Feminism is such a movement which purpose to respect woman in a society to bring equal to men so that they lead a standard of life as men. In Balochi literature we can see severe instance where a gist of feminism exist. If we talk about Balochi Novel. It is read in a larger quantity than any other field of fiction. In Balochi novel a gist of feminism exist. Balochi novels are written various subjects which are composed of rural, urban, philosophical, and social subjects.

In all these subjects the character of woman exists in different forms. There is no during that the rule of women in Balochi society has a great importance. In this respect the idea of feminism in Balochi literature is indispensable. In this research paper the research of feminism is Balochi Novels is observed.

گچین لبز: فیمینزم، تیاب دپ، مارشت، ایمنی، ہوشام، شپ ۽ چم

پجار:

بلوچی نوکیں دور ۽ لبز آنک ۽ بازیں شعری ۽ رداکی تہرانی سرا تہرگ بوتگ ۽ بازیں نوکیں لبز آنکی تہر بلوچی لبز آنک ۽ بہر جوڑ بوتگ انت، ہے تہراں چہ کیے گدار انت۔ بلوچی زبان ۽ کہہ گشی ۽ ربیت ۽ باز دیر انت کہ ہما و ہد ۽ زمانگ ۽ مردماں وتی شپ پاسی ۽ و ہد ۽ کہہ ۽ داستان گشتنگ، چکاں وتی پیریں مات یا پیروک ۽ کرا وتی اے تہن پر وشتنگ، بلے نوکیں زمانگ ۽ اے ربیت مٹ بوتگ۔ کہہ گشی ۽ جاہ کتاباں کپتنگ ۽ کتاب ۽ جاہ مروچی باندا ٹرنیٹ، موبائل ۽ کمپیوٹراں کپتنگ۔ اے حساب ۽ کہہ گشی ۽ کہن ۽ قدیمیں ربیت و ہد ۽ دز مجاں چیر ترینگ ۽ گار کنگ، بلے کہہ کہ مردمانی دلانی میراٹ بوتگ انت کجا گار ۽ بیگواہ بنت۔ بس کہہ گشی ۽ رنگ ۽ راہبند مٹ بوتگ انت۔ گیدی کہہ ۽ داستان ۽ چہ آزمانک پدا گدار (ناول) بلوچی لبز آنک ۽ تہا آتک ۽ ہوار بوت۔ گدار ۽ بابت ۽ شپ شاد نبشتہ کنت۔

”گدار ہمارا داکتی کہہ ۽ گوش انت کہ ناں آداستانانی و ڈا انت ۽ ناں آئی ۽ تہاوت سازیں ۽ حیاں جنگ ۽ اڑانی گپ بیان کنگ بوتگ انت ۽ ناں لس کہانی و ڈا آہانی بنیاد جن، دیہہ ۽ بلاہانی سرا ایر انت۔ گدار ہما کہہ ۽ گوشگ بیت کہ ماں آئی ۽ تہا سادہیں زبان ۽ زندگی ۽ کسانیں واقعہ ۽ ہمک روچی چست ۽ ایر انجیں و ڈے بیان کنگ بنت کہ وانوک گوں وش ۽ آہاں وانیت۔ اے وتی پلاٹ، ندرگ سازی، گپ ۽ گالانی وسیلہ ۽ ودی کنگ بیت ۽ ہے چیز ناول ۽ المی بہر زانگ

بنت۔“ (شاد، 2017: 47)

بلوچی ردانک ء اے تہر بندات ء یک دری تہرے کہ ایشی ء بنداتی ڈروشم یک رجانک کنگیں گدارے ”پیر مرد ء زر“ ء نام ء زانگ بیت۔ اے گدار درملکی نبشتہ کار ”ہمنگوے“ ء گدار انت کہ ”غوٹ بخش صابر“ ایشی ء بلوچی زبان ء رجانک کنت ء اے گدار قسط وار ہفتگی تاک ”نوکیں دوز“ ء چھاپ ء شنگ بیت۔ اے گدار اوّلی قسط ۸ جون ۱۹۶۷ء چھاپ بیت۔ اے گدار رجانک کنگیں یے بیت۔ بلے بلوچی زبان ء اوّلی گدار سید ہاشمی ء نبشتہ کر تگیں ”نازک“ زانگ بیت۔ شریف میر وتی نبشتانکے ء تہا نبشتہ کنت۔

”بلوچی ردانک ء سپر دیم ء جنزان بیت انت، کہ ہے مز نیں پند ء بُرگ ء پد سال ۱۹۷۶ء مارا ”نازک“ چاپ ء شنگی ڈروشم ء گندگ ء کئیت انت، اے بلوچی لبز انک ء اوّلی گدار سید ظہور شاہ ہاشمی ء جہدانی برورد انت۔“ (میر، 2016: 77)

سید ہاشمی ء ”نازک“ ء بابت ء بازیں نبشتہ کارانی خیال انت کہ اے سر جمیں گدارے نہ انت بلکن ء گدار کے بزاں (ناولٹے) اے گپ وتی جاہ ء بلے اے گدار ء تہا فیمینزم ء سر جمیں عکسے پیشدارگ بوتگ۔ پدا بلوچی زبان ء اوّلی گدار ء نام ہم یک زالبولے ء نام انت۔ بزاں ”نازک“ نازک یک جنین کارستے کہ اے گدار سر جم ء ہے جنین ء کش ء کر ء تاب وارت۔ اے گدار یک تیاب دپی جنین (نازک) ء کہ انت کہ بلوچستان ء تیاب دپ ء چاگرد ء پیشداریت ء یک جنینے ء تب ء آئی ء اندری مارشانی درنگازی کنت۔ اے گدار ء تہا یک بلوچ جنینے ء زند ء لوگی اڑ ء جنجال باز جو انیں رنگے ء پیشدارگ بوتگ انت چوشکہ:

”بانک کجام گپ ء بجان، من وتی دز گوہار ء سیر ء شتاں، پد ء کہ آنکاں گشت ءے کہ بیکہ منی جُست ء پراشتگ ءے، من گشت تو اء نہ بیتگ ءے بلے منی گپ ءے ہچ گوش نہ داشت ء چست ء منی سیں گڈگ ءے دات انت ء چہ لوگ ء در ءے کت۔“

ہاھاھا۔ بانک ء وتی ابو دگ ء پد ء کھکولے جت ء گوشت کم بھت ترا برابر گڑا سے گڈگ ءے دات۔“ (ہاشمی، 1976: 66)

انچو کہ گدار ”نازک“ پہ وتی نام ء وت یک فیمینزمے ہے حساب ء بلوچی زبان ء دگہ یک گدارے ”ماہیکان“ کہ اے گدار، آدم (شے برکت) ء نبشتہ کر تگ۔ اے گدار ہم پہ وتی نام ء فیمینزم ماہیکان یک جنینیں کارستے۔ اے گدار شاہ کارست ہے جنین ”ماہیکان“ انت۔ ماہیکان کہ آئی ء را ”ملوک“ ہم گنگ بیت یک ایمنی دوستیں جنینے۔ اے وتی راج ء سا نگبندانی نیام ء ایمنی لوہیت۔ ہے گدار ء یک بہرے دلگوش بکن ات۔

”منی نام ماہیکان انت، بلے مرد ماں منی نام ملوک ایر کنگ۔ داں سور ء پیسراگاں کسے ء منی نام زانگ گڈاں آ منی مات ء پت بوتگ انت۔ سور ء رند منی لوگ واجہ وشدل ء منی لوگ ء مردم

مدام من ء ملوک ء نام ء توار کن انت۔ من وتی لوگ واجہ ء دومی لوگی آل۔ منی اپوگ ء سانگ
گوں وشدل ء شش سال پیسر بوتگ ء آئی ء سندبچ من مستر انت ء دوچک ء مات انت، آئی ء
دوہیں چک بچک انت۔ منی سورپاری سال ء ایرہت ء بوتگ ات ء نون دگہ گرماگے پیداک
انت۔ من وتی پت ء لوگ ء پتہ وتی کستریں برات ء یک گہارے ء منایک براتے چہ دومی مات ء
است انت۔ منی مات بیران بوتگ ء نون لوگ ء منی ماتو پت انت، پت گیشتر نادراہ انت ء پیری
ء جنگ پروشنگ۔ منی برات میر آباد ء کماش ء کہدہ انت۔ منی لوگ واجہ وشدل تیگاپ ء
میرانت۔“ (آدم، 2017:6)

اے گداریک چاگردی ء واقعاتی کہسے ء ایشی ء شاہ کارست ”ماہیکان“ انت۔ ماہیکان ء آروس گوں میر وشدل ء بیت کہ وتی ہند ء یک
نامداریں مردے بیت، آئی ء لوگ واجہ ء چہ آئی ء پیسر ہم یک آروس کرتگ۔ اے گدار ء تھا آدگے کارست وتی جاہ ء بلے
ماہیکان ء چندپہ جنین ء زابلولاں یک درور ء مثالے، ہمیشکہ اے گدار ء تہا فیمینزم ء رنگ ء ڈروشم گندگ بیت۔ بلوچی زبان ء بازیں
گدارانی تہا جنین ء رنگ ء ڈروشم، آئی ء بالاد ء کردپیشدارگ بوتگ انت، ہے رنگ ”فقیر محمد عنبر“ ء گدار ”نل ء توار“ ء ہے
زابلول ء جنین ء کارست جو انیں رنگے ء گندگ بیت۔ اے گدار ء بابت ء گشنگ بیت کہ اے گدار بلوچی ء اولی نبشتہ کرتگیں
گدار انت، بلے چھاپ ء شنگ دیر ء بوتگ۔ ”فقیر محمد عنبر“ ء اے گدار ء بابت ء گدار ء پیش گال ء تہا ”ابراہیم عابد“ نبشتہ کنت۔

”نل ء توار ء سرجمی ء وانگ ء مردم زانت کہ اے ناول ء قصہ باز جو انیں قصہ یے کہ ایشی ء تہا
جتا جتائیں جاوران ء شریں پیسے ء ہدپ کنگ ء جوڑینگ بوتگ۔ ایشی ء تہا کارندہانی کاران ء گوں
اصلیں زند ء چاگردی جاوران ء مزنیں سیالداری و نزکی ہست۔۔۔ آئی ء ناول ء تہا مردم ء بلوچی
چاگرد ء سرجمیں عکسے گندگ ء کیت ء ہے پیس ء آئی بنگپ ء راہچ جاگہ سرگوزنہ
کنگ۔“ (عابد، 2001:5)

اے گدار ء دوکارست یکے شہر ء کماش میر باران ء چک علی ء دومی وش بالادیں بی بی عائشہ انت۔ علی وتی پت ء یکیں بچک بیت کہ
آئی ء پتہ لاڈ ء نازور دینتگ، بلے علی ء مات علی ء کسانی ء وفات کنت، علی ء رائل جنگ ء باز شوق بیت ء علی نل ء راہ باز ہب ء واہگے
جنت۔ ہمیشکہ بازینے علی ء نل ء توار ء پتہ دیوانگ بیت۔ ہے وڑا بانکیں عائشہ ہم علی ء یک دیوانگے بیت ء علی، عائشہ ء زلفانی
اسیر جوڑ بیت۔ اے دوینانی مہر ء گپ ء دوینانی لوگ ء مردم ہم سہی بنت۔ اے گدار ء یک بہرے دلگوش بکن ات۔

”علی ء راحال ء گپت کہ عائشہ آرا لوٹنگ۔ آئی دل ء گرک ء جت۔ پرے جبر ء کہ عائشہ ء پس ء
دپ ء وت آئی رند ء مردم دیم دانگ۔ حدباز انت ے راہ آئی چون بڑت۔“

علی۔ بانی! عائشہ ترا لوٹیت۔ وش وش نہ انت، نل ء بجن۔ سردار ء گشت۔

منی سر پہ عائشہ سد کہ انت۔ نل وائل انت۔ آمنی ہر دو کیں دید وکال بہ لوٹیت۔ حاضر
انت۔ علی ء توار کہ عائشہ ء گوشاں کپت۔ چو گنوک ء چست بوت علی۔۔ منی ساہ ء بدل۔۔۔ زند
ء مراد تو اہت ے۔ من زانت تو کائے۔۔۔ منی دل ء گوشاں تی توار اشکتگ۔ چماں راہ
چارا۔

پلے۔۔۔“

ماس ء گپت داشت۔ عائشہ سد ء سرا کن۔ عائشہ وت ء راثپ ات۔ ماسی تو مناز بان داگ کہ
منی دل ء مول ء پیلو کنتے۔ نون مناموہ انت۔ بل کہ دل ء سیر ء علی ء را۔۔۔ وتی زند ء مراد ء
دیدار ء کنیں“ (عنبر، 2001: 87)

اے گدار بلوچی زبان ء بنداتی گدار انت، ایسی ء تہا جنین ء زالبول ء جوانیں کر دے پیشدارگ بوتگ۔ عائشہ وتی ہند ء دگ ء میر ء
بانکیں جنک انت۔ آعلی نامیں بچکے ء مہرانی واہگدار بیت کہ علی نل ء جننگ ء بلد بیت ء عائشہ علی ء نل ء توار ء پہ دیوانگ بیت۔
اے گدار ء کہ علی ء عائشہ ء مہرانی چپ ء چاگر د ء ابید چاگر دی جیٹہانی کش ء کر ء ء ہم گوزان کنت ء آسر بیت۔ ہے وڈا فقیر محمد عنبر ء
دگے یک گدار ءے ”رژن ء شہار“ انت۔ اے گدار ء تہا یک چاگر دی کتہے دیما آرگ بوتگ ء وانگ ء وانگ ء بابت ء اے گدار
یک بلائیں سکینے زانگ بیت۔ ہے حساب ء اے گدار ء تہا جنین ء زالبول ء کر دہم شریں وڈے ء پیشدارگ بوتگ ء فیمینزم ء
رژناھی شہے ہم ہے گدار ء تہا است انت۔ چوشکہ دگوش کن ات۔

”یک روپے میتگ ء ازگار دل مراد ء لوگبانک شاہناز دیم پہ ڈگاراں روگ ء ات۔ راہ ء گوں نوری
دپ کپت، سلام، درہبات ء پد حال ء احوال، ہمد ء شاہناز وتی زہگانی وانگ ء زانگ ء قصہ کرت۔

منی زہگ نون پہ حیری شہ ہندی اسکول ء دربرگ ء انت شہر ء مستزیں اسکول ء روت داخل
بیت شہ اود ء پد مئے واہش ہمیش انت، بنجاہ ء بہ روت بہ وان ایت، حد ا عمرے بہ
دنت۔ ڈاکسر جوڑ بیت۔

نوری جُست کرت۔ اے چنت سال ء مدت بیت۔ شاہناز گشت اد ء دگہ یک
سالے۔۔۔ دو سال شہر ء گڑادیم پہ ڈاکسری وانگ ء بنجاہ ء براں درس ہشت نہہ سال
بنت۔“ (عنبر، 2018: 8)

اے گدار ء تہا جنین ء زالبولانی ہم وانگ ء بابت ء کسہ آرگ بوتگ ء بلوچ جنین آدماں پہ وانگ ء سکینے دنیگ بوتگ۔ ہے رنگ ء دگے یک گدارے ”مہر ء ہوشام“ انت۔ اے گدار غنی پرواز ء نبشتہ کرتگ، غنی پرواز فکشن نبشتہ کنوکیں لبزانت ء کو اسے بلے غنی پرواز ء بلوچی زبان ء بازیں تہرانی سراکار کرتگ، چوش کہ شاعری، پٹ ء پول، شرگداری، فلسفہ لبز انکی تکنیک ء سراہم کتابے چھاپ ء شنگ کرتگ انت۔ غنی پرواز ء گدار ”مہر ء ہوشام“ یک مہر انکی کہے بلے اے کسہ ء تہا بازیں چا گردی ء ریدگی جیڑہ ء واقعات ہم بیان کنگ بوتگ انت۔ اے گدار ء جنکی کارست یک نچکے اسد اللہ انت ء یک جنکے شاہدہ انت۔ اے گدار یک بہرے دلگوش کن ات کہ و ہدے اسد اللہ، شاہدہ ء گندیت ء یکے دومی ء گول ایشانی پجارو کی بیت۔

”تو بزاں ماسٹر داد محمد ء چک ءے؟“

ہو۔۔۔ بلے زاناں تو منی پت ء زانے؟

جی ہو۔۔۔ سالے ء کس اس ء منی استاد ہم بیتہ۔

تو بزاں منی پت ء شاگرد ءے۔؟ جنین آدم ء پہ وشنی بچندگ گشت

ہو

تئی نام اسد اللہ انت ناں۔؟

ہو۔۔۔ مردیں آدم ء سر سرینت۔

تئی کسب چی انت۔؟

ماہیگ ء بیپار۔۔۔

تئی بیپار کجا بیت۔؟

من ء منی ڈولیں دگہ، لہتیں در نیامی در جہ ء بیپاری، چہ گوار ء نیادی ء پٹنگ ء پاگاس ء ایشانی گوش ء

لٹکاں زوریں، ء کر اچی ء سیلون ء دیم دئیں

تئی نام ء کسب؟

منی نام شاہدہ انت۔۔۔ ء من گر لزہائی سکول گوار ء ایس ایس ٹی جزلاں۔

تو بزاں وتی پت ء کسب بر جاہ دانشگ۔؟

ہو۔۔۔ آئی ء سر سُرینت ء گشت، باز دیر بیت۔ ہمیشہ کا موکل لوٹاں۔۔۔

پدا پادا تک ء سیل و سواد ء راہ گپت۔“ (پرواز، 2000: 12/11)

غنی پرواز ء اے گدار ء جنک ء بچکے ء مہرانی انجیں کہے کہ اے دوئیں جنک ء بچکے یکے دوئی ء گون ء مہر بیت ء آہانی آروس بیت۔ بلے بچک اسد اللہ وتی مہر ء ابدمان ء نمیرانی ء واستہ چہ باتیل ء کوہ ء وت ء دور دنت ء و تکتشی کنت۔ اے گدار ء تہا جنین ء کارست جو انیں رنگے ء پیشدارگ بوتگ چو کہ شاہدہ، یک انجیں مہری کارستے کہ ایس ایس ٹی انت، بزاں اے چاگرد ء جنک ونت کنت ء سرکاری نوکری ہم کرت کنت۔ اے گدار ء تہا فیمینزم ء جو انیں ء شریں نمونگے است انت ء اے ہم پیشدارگ بوتگ کہ بلوچ جنین آدم ناواندہ ء بے تعلیم نہ انت ء وتی زند ء بازیں فیصلہ آں ہم وت وتی دل ء رضا کرت کن انت۔ غنی پرواز بلوچی زبان ء ہما کہہ نویس انت کہ آئی ء ڈرائیں کہہانی تہا جنین ء زابلول جو انیں رنگے ء پیشدارگ بوتگ، آئی ء گدارانی بابت ء ”ڈاکٹر علی دوست“ وتی کتاب ”بلوچی دیوان“ (دومی) ء تہا نبشتہ کنت۔

”ان کے شائع شدہ ناولز میں ”مہر ء ہوشام“ گوار کے پس منظر میں خواتین کے حقوق اور تعلیم نسواں کی اہمیت، جبکہ ”شب جتیں راہی“ آواران (کولواہ) کے پس منظر میں مہر و محبت اور تعلیم کی اہمیت کے حوالے سے شامل ہیں جس میں ”شب جتیں راہی“ کو صوبائی ادب ایوارڈ سے بھی نوازا گیا ہے۔“ (دوست، 2013: 139)

غنی پرواز ء گدار بہ بنت یا کہ آزمائے آہانی تہا فیمینزم ء یک انجیں چیدگے گندگ بیت کہ مردم پہ پہر گشت کنت، انچو کہ بلوچ چاگرد ء جنین ء راوانگ ء زانگ ء بابت ء آجوتی دینگ بوتگ، آئی ء وتی زند ء گوازینگ ء ہم آجوتی ء حق است انت۔ چوش کہ غنی پرواز ء گدار ”ماہ ء سر ء روج ء چیر“ ء اے بہر ء دلگوش کن ات۔

”مرچی چتو۔۔ چیزے شور و سلاہ کنتگ لوٹاں۔ اگن منائے لائک زاننے گڈامن جاڑیگاں۔ اگن یک وڑ ء لائکس سے مردم بنت۔ اولی بلوچ بیت، دوئی پنجابی یے ء سیمی انگریزے، تئی دل ء کئے شر تر زانگ بیت۔؟

ہما کہ کردے شر تر انت ء پہ بنی آدم ء شر تر انت۔ تری بلوچے بیت، پنجابی یے بیت یا انگریزے۔۔

اگن پہ تئی جنیں چکے ء دو ورنائیں بچک گواچار بیاریت، کہ چرہاں۔۔۔ یک بلوچے بیت ء دوئی سرانگی یے یا پنجابی یے۔ ترا کجام دو ستر بیت۔؟

”ہما کہ منی جنیں چک ۽ دوستر بیت۔“ (پرواز، 2017: 42)

اے گدار ۽ تہا فیمینزم ۽ لازوالیں عکسے پیشدارگ بوتگ ۽ بلوچی لبزانک ۽ تہا اے ربیت ۽ محکم کنگ بوتگ۔ غنی پرواز ۽ ابیددگے لہنتیں کہہ نویس است انت کہ آہاں بلوچی زبان ۽ گدار نویس اتگ ۽ گدار ۽ درائیں از می ضرورت پیلو کر تگ انت چوش کہ اسلم دوستین، ڈاکٹر حنیف شریف، آدم (شے برکت) حیات شوکت، عبدالستار پردلی، محمد جان رضا، ڈاکٹر فضل خالق، بلے بلوچی گدار ۽ اے سفر یک انچیں نام است کہ آئی ۽ بلوچی گدار ۽ لبزانک ۽ آزمان ۽ گاریں استال ۽ بدل ۽ یک روژناہ ۽ درپشناکیں چار دہی ماہے ۽ پیادیم آورتگ۔ مروچی بلوچی لبزانک پہ ہے گدار نویس ۽ پھر بندیت کہ آئی ۽ اینکس گدار نویسنگ کہ میان استمانی لبزانک ۽ گول دیم پہ دیم کنگ بہ بیت تاں بلوچی لبزانک پہ شان گشت کنت کہ منی پراہ ۽ شاہیگانیں دامن ۽ گدار نویسی جوانیں وڑے ۽ بوگ ۽ انت۔ ہے گدار نویس بزاں منیر احمد بادی ۽ یک گدارے ”پریبانی پارت“ ۽ تہا جنینی تب ۽ جذبگ ۽ انچیں عکس یے پیشداریت کہ ہر جنین ۽ زالبول ۽ زند ۽ اے تہمیں و ہد ۽ پاس کائنت۔ ہے گدار یک کسانیں بہرے دلگوش کن ات۔

”من ۽ چنکس وش احت کہ من گیشتر بے سار بوتتاں ۽ من ترا جست ہم نہ کرت کہ ترا چے ۽ ترسیت؟ ۽ پرچاکہ وتی دل ۽ تہا من زانت کہ ترا پرچے ترسیت؟ ۽ تہا منی دل ۽ تہا تہا تہا مہراں گیشتر ترند ۽ تیز گرت ۽ من ۽ انچش تورت چشکہ مروچی من مردے آل چشکہ ساری ۽ من تہا مردنہ بوتگ انت چیا کہ لوزانی تہا یک تہا مے ات۔ یک حسن یے ات ۽ یک لذت یے ات و ہدے تو و تارا گرت ۽ گوشان بوت کہ ترا ترسیت!۔ نازانے اے چنکس شریں لوزے ات تہا ابیدانت کہ تو ہاڈول ۽ ترس تا نکہ من ۽ وتی مرد بوگ ۽ مارشت بیت کہ من اے مارگ اے مارشت ۽ چہ وتی دل ۽ زیان کننگ نہ لوٹاں۔“ (بادینی، 2012: 41)

اے گدار ۽ تہا منیر احمد بادی ۽ مہر ۽ واہگ ۽ کہے در شان کنت ۽ آے کہہ ۽ تہا جنین ۽ نفسیاتی تک ۽ پھناتاں دیما کاریت۔ ہے وڑا آجنین ۽ مرد ۽ نیام ۽ یک ترسے بیت۔ ہے ترس ۽ درنگازی ہم کنت ۽ پیشداریت۔ منیر احمد بادی ۽ گدارانی تہا جتا جتا کیں بنگپ ۽ سر حال است انت۔ بلے آئی ۽ گدارانی تہا گیشتر راجد پتری ۽ چاگردی بنگپ است انت بلے اے درائیں بنگپانی تہا جنین ۽ زالبول ۽ کارست جوانیں رنگے ۽ پیشدارگ بوتگ۔ چوش کہ منیر احمد بادی ۽ وتی یک مزنیں وانندگ ۽ زانکارے پمیشکہ آجنین ۽ زند ۽ درائیں چاگردی ۽ نفسیاتی جیرھاں سرپد ۽ شیوارانت پمیشکہ آئی ۽ گدارانی تہا اے وڑیں سر حال ۽ بنگپ گندگ ۽ کنت۔ آئی ۽ گدارنہ ایوک ۽ بلوچ جنین ۽ زالبول ۽ کرد ۽ پیشداریت بلکن ۽ آمیان استمانی جہت ۽ جنین ۽ بالاد ۽ وتی گدارانی تہا پیشداریت۔ ہے رنگ ۽ بادی ۽ دگے یک گدارے کہ آئی ۽ تہا جنین ۽ زالبول ۽ زبیداری ۽ براہداری ۽ ہمرائی ۽ آئی ۽ کارگشادی ۽ شاہوکاری پیشدارگ بوتگ۔ آگدار ”شاہکاڑیں شاری“ انت۔ ہے گدار یک کسانیں بہرے دلگوش بکن ات۔

”شاری وتی لیویس ۽ پاہاز ۽ شون ۽ زانت، وتی مودانی گیسو کنگ ۽ زانت نوک نوکیں پرفیومانی ڈول ۽ زانت ۽ نوک نوکیں سینڈل ۽ کوشانی پاد ۽ کنگ کس اچ آئی ھیل بکرتیں کہ وتی ڈرائیں ڈیل ۽ ڈول ۽ تہا ایک نوک تیں ۽ ماڈرنیں جنین آدمے ات۔ پمیشا وتی پچ ۽ پوشاک ۽ وتی چکی ۽ گشاد ۽ وتی حرکتانی سبب ۽ آرا جان درامی ۽ پڑ ۽ کارکنوکیں این جی اوسوشل موبلائز ۽ پہ یک دم فٹ یال کرتگ ات۔ کہ ہر روج زیداریں لیویس ۽ گوں وتی نوک نوکیں ڈول ۽ پونی ۽ گیسو ۽ وڑوٹیں ڈیزائن ۽ سینڈل پاد ۽ کنگ، وتی پھماں سیاہ کناں، وتی ناھناں رنگ جنان ۽ جتاجتائیں بوھانی پرفیوماں وتی بدن ۽ درنزاں آپہ وتی کار ۽ درکپت کہ وتی ایدگہ ھمراھانی تہا آچہ کلاں تاک ات، چیا کہ زباندانی، اڑ ۽ جنجالانی ھاتر ۽ راہ درگیجگ ۽ کار ۽ وھد ۽ سر ۽ پیلو کنگ ۽ تہا شاری مدام باج برت ۽ آئی باث ھم اچ آئی وش ات ات، کہ آیاں یک ماڈرن وانندگ ۽ پھندگ ۽ ہندی یس سوشل موبلائز رے دست کپتگ ات۔“ (بادینی، 2014: 5/6)

منیر بادینی ۽ اے گدار ۽ تہا یک جنینے کہ آئی ۽ نام انت شاری انجیں کارستے ۽ شکل پیشدارگ بوتگ کہ کیس ۽ وھد ۽ آبازیں خوبی ۽ جوانیانی بانک انت۔ اصل ۽ آئی ۽ کارست ۽ کرد بلوچ چاگرد ۽ تہا یک انجیں جنین ۽ زالبولے ۽ چیدگ انت کہ آوانندگ، ماڈرن ۽ کار ۽ بلدین ۽۔ اے وڑیں جنین بلوچ چاگرد ۽ تہا آئی ۽ شاہوکاری، وانندگی ۽ ربیدگ ۽ نشانی انت۔ ہے وڑا اے فیمینزم ۽ ھم جوانیں چیدگ ۽ نشان انت۔ اے وڑیں کارستانی سوب ۽ راج ۽ تب ۽ نفسیات ۽ چاگردی چست ۽ ایرانی سرمایہ اندازگ جت کرت کنت۔ منیر بادینی ۽ وتی گدارانی تہا جنین ۽ بازیں کارست پیشداشتگ چوش کہ آئی ۽ گدار ”شپ ۽ جم“ ۽ یک کسانیں بہرے دگوش کن ات۔

”تئی پس ۽ براس ۽ چٹی ۽ احتگ چی۔؟ ہو، ذی گودی (منی جنین) ۽ نام ۽ چٹی ۽ احت کہ منی آڈریں ہمیش دینگ بوتگ ۽ آگوشکات کہ تئی لوگ ۽ دراسلامت انت ۽ آوش انت کہ من گوں شا آرام ۽ سوگہ ان کہ آیاں پھن پچ پریشانی ۽ نیست، چیا کہ آراپہ شری زانت کہ توڈپٹی کمشنرے ۽ ۽ پدا تئی خاندان ۽ زانت پمیشا آوش انت کہ من گوں شمان۔ آرا سلام دینگ اتنت۔ من چپ بوت ۽ پدا جست کرت: آیاں زربکار انت۔“ (بادینی، 2012: 58)

اے گدار ۽ تہا زالبول ۽ کردیک مزنیں آفیسر ۽ لوگ ۽ تہا پانگیں بزاں داشتہ ۽ رنگ ۽ پیشدارگ بوتگ، بلے لوگ ۽ واجہ ۽ دل ۽ پرائی ۽ مہر ۽ واہگ بیت۔ اے گدار ۽ تہا فیمینزم ۽ رنگ ۽ دروشم است انت۔ بادینی ۽ کر ۽ جنینانی جتاجتائیں کرداست انت آوتی چاگرد ۽ جنین ۽ پیشداریت بلے آئی ۽ کر ۽ اھمک جنین ۽ کارست جتائیں رنگ ۽ انت۔ منیر بادینی ۽ ابیدگے یک نامے ”استاد حیات شوکت“ انت، حیات شوکت بندر ایک شاعرے ۽ پوتی شاعری ۽ نامدار انت۔ اے کماش مرچی اے دنیا ۽ ساڑی نہ انت بلے پہ

وقتی زبان ء لبزانک ء وقتی بے درویریں مڈی یے سکشاتگ انت کہ چہ ہے مڈیاں یکے آئی ء گدار ”نازی ء بہرام“ انت۔ اے گدار یک چاگردی ء مہرائگی کہے۔ بلے بازیرں مردمانی گنگ انت کہ اے گدارے نہ انت بلکن ء یک گیدی کہے، بلے اے بلوچی لبزانک ء تہا گدارے شمار بیت۔ ہے گدار ء نام ء چہ پدڑ انت کہ اے گدار کارست یک بہرام ء دومی نازی انت کہ اے گدار ہے دوینانی مہر ء کہہ انت۔ و ہدے نازی کسان بیت گڈ آئی ء راسردار نوبت خان ء لوگ ء آرگ بیت۔ ہے گدار ء یک ٹکر یے اے وڑ انت۔

”بلک زربانو ء نازی زرت ء دیم پہ گاڑی ء نیمگاشت بلک زربانو ء نازی گاڑی ء ٹوک ء کت ء دیم پہ جہاز ء شت ء کرسیان (کہلکے ء نام انت) ء سر بوت ء سردار نوبت خان ء ہال دات سردار نوبت خان سک وش بوت ء نازی ء راہماڑی کہ آئی ء واستہ جوڑے کنگ ء نازی ہاماڑی ء ٹوک ء برگ بوت ء دانیان ء دینگ بوت ء گنگ بوت کہ نازی ء رانچ کسم ء تکلیف مہر سیت! نازی سردار نوبت خان ء محل ء ٹوک ء رودینگ بوہگات ء سردار نوبت خان ہر و ہدے کہ نازی ء چارگ ء شت گڑا آئی ہر کسم ء میوہ پہ نازی ء آورت لوگ ء سردار ء گشت نازی تو بگش دگہ چے چیز ء کار انت نازی ء گشت مناد گہ بیچ چیز ء کار نیست نازی ء ہے پھمت ء سمجت کہ اے منی پت انت۔“ (حیات 22:2016،

اے گدار ء تہا یک گونڈیں جنکے ء کسان پیشد ارگ بوتگ کہ رندا ہے جنک مز ن بیت ء سر جمیں گدار ہے جنک ء بابت ء انت۔ اے گدار ء تہا حیات شوکت ء یک انجیں کہے نبشتہ کرتگ کہ یک نیمگے یک مہری کہے ء داستان یے تاں دومی نیمگ ء اے گدار ء تہا جنینانی چاگردی ء مہرائگی زند ء آدینکے ہم پیشد ارگ بوتگ۔ ہمیشکہ اے گنگ رذنہ بیت کہ اے گدار ء تہا فیمینزم رنگ مان ء فیمینزم ء عکسے پیشد ارگ بوتگ۔ چونائی جنکی ء جنینی کارست بلوچی گدارانی تہا زیات گندگ ء کنیت پرچا کہ بلوچ چاگرد ء تہا جنین ء ر ایک باز جو انیں ء شریں بستارے دینگ بوتگ ء آئی ء ارزشت ء بستارہچ وڑاچہ مردیناں کم زانگ نہ بوتگ۔ البت ء ہتیں حد ء سیمسر گیشینگ بوتگ کہ اے مرد ء گنت ء اے جنینانی۔ بلوچی زبان ء دگے یک گدارے کہ باز وانگ بوتگ۔ اے گدار ”ڈاکٹر اسلم دوستین“ ء ”سو نکال“ انت۔ اے گدار ء تہا ہم زابلول ء کرد ء کارست شریں وڑے ء پیشد ارگ بوتگ۔ چوش کہ ہے گدار ء یک کسانیں بہرے دلگوش بلکن ات۔

”جنکے نہ ات۔“

یک ہر انگیس آہو گے ات۔ کہ رم ء تہا ات ء درآمد ات۔۔ پادے گشے کمیں چہ زمین ء چست اتنت۔ یاؤ منی حیال ات۔۔ قد ء بالاد رنگ ء دانگ ء و من ہچ گشت نہ کنیں ہما کترہ ء ساہتاں آئی ء زڑیں چمانی تہا بڈ ات ء گار بوتوں۔ دل ء گو! بدار پاداں مرد۔ کہ نول توشت ءے، راست

ہم ہمیش ات۔ من ے غلامک، ہمبری زندگی ہمانی ے غلام بوتوں تیاب دپ ے سھر چکیں ریکانی
سر ے تچک داتگ ات منی یک کشے ے یدار کر اتگ ے مشتگ ات ے ترمانی سرا ات۔۔۔ ہالو ے نازینک
جنان ہمے زرم گون وتی دز گہاراں اتک ے منی دیم پے دیم نشت ات۔ درست سر ے نیم سریں جنک
اتنت۔ درستاں نوک تجاریں ماشی نہال دستان ات ے دپ اش یک کنگ ات ے صوتے جنگ ے
اتنت کہ۔

میروز ے گلی

سمالے یک برے رڈی

جنکاں میروز نہ کشتہ۔

بچکاں چانگال نہ وار تہ۔

صوت ے جنگ ے پد۔۔۔ درستاں وتی نہال، تیاب ے چولانی ہمراہ دات ات۔

”بیچانگال بہرانت! بیائے چانگال بہرانت۔

جنکاں توار پر جت۔“ (دوستین، 2008: 61/60)

ڈاکٹر اسلم دوستین ے اے گدار یک نیمگے بلوچی لبزانک ے تہا یک گیشی یے ے اے گدار ے تہا بلوچ چاگرد ے جتا میں تک ے پہناتانی سرا
چشاک دینگ بوتگ ے کسہ نبشتہ کنگ بوتگ، ہے وڑا ے گدار ے تہا بلوچ چاگرد ے تہا جنین ے زالبول ے کرد ہم پیش دارگ بوتگ۔
پہیشکا ماگشت کنیں کہ اے گدار ے تہا فیمینزم ے شر میں عکسے پیشدارگ بوتگ۔ بلوچی گدارانی تہا انچو کہ اے دگے بنگپ ے سر حالانی
بابت ے کسہ آرگ بوتگ، ہے وڑا جنین ے زالبول ے بازیں چاگردی ے ربیدگی جیڑہ ے ایشانی دُور کنگ ے بابت ے ہم نبشتہ کنگ بوتگ۔
بلوچی گدارانی تہا زالبول ے جنین ے انچیں عکسے پیشدارگ بوتگ کہ آئی ے تہا جنین ے وانگ ے زانگ، آئی ے لوگی کسب، کارگی کسب، آئی
رشتنگ، جذبگ، واہگ ے تب ہم گندگ ے کنیت۔ بلوچی لبزانک ے گدار ے سفر چہ نازک ے بیت کہ اے اولی گدار یک جنین یے ے
نام ے بنگپ انت بزاں ”نازک“۔ ہے حساب بلوچی لبزانک ے گدار ے مستر میں نام منیر بادینی انت کہ آئی ے گدارانی گیشتری بہر ے
فیمینزم جوانی سرا گندگ ے کنیت۔ ہے رنگ غنی پرواز ے گدارانی تہا ہم فیمینزم ے لازوالیں دروشم گندگ بنت ے آئی ے گدارانی
نامدات ہم زیات جنین کارست انت کہ وت فیمینزم ے چیدگ انت۔

بلوچی گدار ۽ تہا فیمینزم ۽ رنگ ۽ دروشم چہ بنداتی ۽ ہوارانت، بلوچی گداروتی بنگپ ۽ پھناتانی حساب ۽ فیمینزم ۽ جوانیں دروشم
سہرانت بلوچی ۽ اولی گدار "نازک" ۽ بگرداں داں انوگ ۽ ہرچی گدار نویسگ بوتگ، آہانی بنگپ گیشتر گوں جنین آدمانی اڑ ۽
جنجالاں گوں بندوک انت پمیشکا اگاں ہواریں رنگے ۽ چارگ بہ بیت داں زانگ بیت کہ بلوچی گدار ۽ تہا فیمینزم ۽ دروشم است
انت۔

شونداتی کتاب:

- آدم (2017) ماہیکان، بلوچی اکیڈمی کوئٹہ
- بادینی، م (2012) پر بیانی پارت، نیو کالج پبلیکیشنز
- بادینی، م (2014) شناری، نیو کالج پبلیکیشنز
- پرواز، غ (2000) مہرء ہوشام، بلوچی اکیڈمی کوئٹہ
- پرواز، غ (2017) ماہء سرء روجء چیر، بلوچستان اکیڈمی تربت
- حیات، ش (2016) نازیء بہرام، بلوچی اکیڈمی کوئٹہ
- دوستین، ا (2008) سو تکال، گام پبلی کیشنز گوادر
- دوست، ع (2013) بلوچی دیوان، بلوچی لبز انکی دیوان کوئٹہ
- شاد، ش (2017)، ردانک کسہ شعر، بلوچی اکیڈمی کسہ
- عابد، ا (2001) پیشنگال، نلء توار، فقیر محمد عنبر بلوچی اکیڈمی کوئٹہ
- فقیر، ع (2001) نلء توار، بلوچی اکیڈمی کوئٹہ
- فقیر، ع (2018) ارژنء شہار، ریدگ پبلیکیشنز بلوچستان
- میر، ش (2016) نیشناک، تاکبندازم کولواہ
- ہاشمی، س (976) نازک، ندکار شنگار